

ФАКТИЧЕСКИ СЪСТАВ НА ИЗМАМАТА ПРИ ДОГОВАРЯНЕ (сравнителноправни аспекти)*

Ангел Шопов**

1. Обща характеристика

А. Теорията на правото разглежда проблема за измамата на по-общ план, като обсъжда спецификите на юридическите действия, извършени при измама¹. Там е формулирано заключението, че за да се осъществи фактическият състав на измамата, трябва да е налице една грешка, възникнала в резултат от чуждо въздействие. Казано с други думи, при измамата се откриват всички характерни белези на грешката². На следващо място, в общата теория на правото се открояват отличителните белези на измамата. Освен че представлява една грешка, тя винаги е предизвикана от друго лице, поради което образно е определена още като измамлива грешка. За наличието ѝ може да се говори тогава, когато съзнателни твърдения за лъжливи факти или премълчавания на истински факти предизвикат погрешни представи у измамения и тъкмо под тяхно влияние той извършва правно релевантни действия. Казано с други думи, трябва да има причинна връзка между действията на измамващия, от една страна, и тези на измамения, от друга³. В. Ганев се присъединява към определението за измама, дадено от римския юрист Лабен. Като такава той определя всякакви хитрини, лукавства, мошеничества и подобни, употребени с цел да заблудят друго лице⁴.

Б. Цивилистичната теория аргументира, че осъществен ли е фактическият състав на измамата при сключване на сделките, съществува порок на волята, изявена от измамения. Ако при сключване на договора последната беше свободно формирана, изявилият я щеше да е длъжен да ѝ се подчини и нямаше да може само по свое желание да се отклони от нейните последици⁵.

---

* Разработката се извършва с подкрепата на договор № НИ 13 ЮФ 11 с фонд "Научни изследвания" на ПУ "П. Хилендарски", за която авторът благодари.

** Доктор по право, главен асистент в ЮФ на ПУ "П. Хилендарски".

¹ Например – заблуждение; несъзнавано несъответствие между воля и изявление; убеждение; решаващо въздействие върху волята на лицето в заблуждение и пр. – вж. Ганев, В. Учебник по Обща теория на правото. Т. I. С. 1990, с. 362-370.

² Вж. Ганев, В. Цит. съч., с. 362, 364 - 368.

³ Ганев, В. Цит. съч., с. 363-368.

⁴ Вж. D.4.3.1.2.: „...omnem calliditatem fallaciam machinationem ad circumveniendum fallendum decipiendum alterum adhibitam...”

⁵ Trabucchi, A. Istituzioni di Diritto civile. 40ma ed. Padova, CEDAM, 2001, p. 139; Probst, Th. Deception. – In: Kramer, E.A., Probst, Th. IECL, Vol. VII. Contracts in General. Chapter 11. Defects in the Contracting Process. Tübingen. 2001, p. 71.

Някои автори смятат, че при формираната воля в резултат на измамливи действия няма разнотий между волята и изявлението, други са на противоположното мнение⁶. У измамени са били налице едни мотиви за сключване на сделка, но заблудението е предизвикало други такива, които са го накарали да договаря. С една дума – върху волята е въздействано преди или в процеса на нейното формиране. Ако не беше сторено това, никакъв договор не би бил сключен. Измаменото лице не би имало такава воля, ако знаеше истината⁷. Затова то може да се освободи от правната си обвързаност, като иска унищожение именно защото волята му не е била свободно формирана⁸.

Все пак трябва да се подчертае, че волеизявлението, извършено под влияние на измамливи действия, предизвиква правни последици, докато те не бъдат заличени с обратна сила по исков ред. Затуй сделката е унищожена, а не - нищожна.

2. Фактически състав според българското право

За да бъде унищожен един сключен с измама договор, трябва да са налице едновременно няколко елемента. Доктрината у нас ги извлича главно от уредбата на чл. 29, ал. 1 ЗЗД⁹:

- а) измамващият (в ограничения брой хипотези на чл. 29, ал. 2 ЗЗД – и трето лице) извършва умишлено въвеждане в заблудение;
- б) което поражда невярна представа за действителността у друго лице, потенциален контрагент;
- в) именно под нейно влияние последното лице сключва договор, като по този начин то се превръща в измамено или заблудено по смисъла на чл. 29, ал. 1 ЗЗД;

---

⁶ На първото мнение, че (образно казано) волята е била “моделирана” според заблудението, произтекло от друго лице, стоят Апостолов, Ив. Основни начала на гражданското право. Лекции. С. 1946, с. 200, 201; Новицкий, И. Б. Сделки. Исковая давность. М. 1954, с. 23. Второто мнение, че при порок на волята съществува несъответствие между волята и изявлението, се застъпва от Ганев, В. Цит. съч., с. 291, 292, 366, 367 и Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II. С., 1973, с. 271.

⁷ За различието между формираната по договора воля и хипотетичната воля, която би била образувана без влияние на заблудението споменава Trabucchi, A. Op. cit., p. 158.

⁸ Вж. Новицкий, И. Б. Цит. съч., с. 112; Carnevali, U. Vizi del consenso. – In: Lineamenti di Diritto privato. A cura di Mario Bessone. Terza edizione. Torino, G. Giappichelli editore, 2002, p. 447.

⁹ Вж. още Василев, Л. Гражданско право. Обща част. С., 2000, с. 327-329; Таджер, В. Цит. съч., с. 276-277; Павлова, М. Гражданско право. Обща част. С., 2002 с. 556-557; Рачев, Ф. Гражданско право. С., 2003, с. 415; Малчев, М. Унищожимост на гражданскоправните сделки. С. 2010, с. 146-149. Срв. Джеров, Ал. Гражданско право. Обща част. Кн. Втора, С. 1997, с. 119; Стефанов, Г. Гражданско право. Обща част. Юридически лица, сделки, представителство, погасителна давност. С. 1995, с. 149, 150.

3. Сравнителноправни аспекти - моделите от континенталноправна система

А. Логично прегледът трябва да започне с двата граждански кодекса, които служат за модели за държавите с континенталноправна система – френският и германският. В първия от тях уредба за унищожаемостта на договорите поради измама се открива в чл. 1109 и 1116 на Code civil. Първата разпоредба изброява основанията за унищожаемост (грешка, измама и заплашване). Така тя окончателно закрепва оформената отпреди триадата от класически основания за унищожаемост. Освен това, уредбата на чл. 1109 ФГК потвърждава, че е завършила една своеобразна миграция на някои от пороците на волята от областта на деликтите към тази на унищожаемостта на договорите¹⁰.

От своя страна, чл. 1116, ал. 1 на ФГК дава основната уредба на измамата. Съгласно тази разпоредба, измамата е основание за унищожаемост на договора само тогава, когато е очевидно, че без да е осъществено заблуждение от един от съконтрагентите, другата страна не би сключила същия договор. В допълнение, ал. 2 на същата разпоредба предвижда важно правило в областта на установяването на измамата – че тя не се презумира, а трябва да бъде доказана.¹¹

Достиженията на френските средновековни юристи са изиграли сериозна роля както при създаването на съответните текстове на Code civil¹², така и за оформянето на

¹⁰ Срв. Saporito, L. Vizi del consenso e contratto nella Western Legal Tradition. Napoli. 2001, p., p. 42.

¹¹ За сравнение, оригиналният текст на чл. 1116 ФГК гласи: „Le dol est une cause de nullité de la convention lorsque les manoeuvres pratiquées par l'une des parties sont telles, qu'il est évident que, sans ces manoeuvres, l'autre partie n'aurait pas contracté.” Ето и текста на ал. 2 на същата разпоредба: „ Il ne se présume pas et doit être prouvé”. Все пак, би могло да възникне проблем при превода на български език. Той идва от там, че посочената уредба на ФГК не обозначава унищожаемостта с отделен термин, а използва думата „nullité”. Тя от своя страна обозначава както недействителността като родово понятие, така и нищожността като вид недействителност. Този проблем е лесно отстраним, като се има пред вид чл. 1117 ФГК, указващ начина на релевиране на измамата. Терминологичното разминаване, макар и с известни неточности, е забелязано от Тузов, Д. Теория недействителности сделок: опыт российского права в контексте европейской правовой традиции. М., 2007, с. 187. Друго терминологично двусмислие може да породи обозначаването на измамата-порок и умисъла за извършването ѝ с една и съща дума на френски език – dol. Така например, чл. 1116, ал. 2 може да се преведе, като се използва който и да е от двата негови български езикови еквивалента. За по-уместен намирам втория от тях.

¹² Пресъздавам мисълта на Потие в оригинал относно делението *dolus causam dans - dolus incidens*: „Il n'y a que le dol qui ait donné lieu au contrat qui puisse donner lieu à la rescission, c'est-à-dire le dol par lequel l'une des parties a engagé l'autre à contracter, qui n'aurait pas contracté sans cela ; tout autre dol qui intervient dans les contrats donne seulement lieu à des dommages-intérêts.” - вж. Pothier, R-J. Traité des obligations, no 31. Същото деление възприема по-рано и Домà: “le dol n'est pas toujours tel qu'il suffise pour annuler les conventions ... (il n'a cet effet que lorsqu'il) engage celui qui est trompé à donner un consentement qu'il n'aurait pas donné si cette tromperie lui avait été connue” – вж. Domat, J. Les loix..., l. 1, t. XVIII, pr. Двата пасажа са цитирани по Bonassies, P. Le dol dans la conclusion des contrats. Thèse pour le doctorat en droit. T. I. Université de Lille. Faculté de droit. 1955, p. 81, n. 172. Целта на цитирането в оригинал е да се проследи доколко идеите на Домà и Потие по-късно са повлияли при съставянето на текста на чл. 1116 ФГК, уреждащ измамата като основание за унищожаемост на договорите - срв. оригиналите на идеите на Домà и Потие, от една страна, и текста на чл. 1116, ал. 1 ФГК, от друга.

съвременната доктрина за измамата, основание за унищожаемост на съглашенията. Освен това, чл. 1116, ал. 1 ФГК, е повлиян от делението *dolus causam dans - dolus incidens*, като прави разлика в техните последици¹³. Това деление е въведено за пръв път от глосаторите.

Отдавна за така въведената уредба на ФГК е формулирано мнението, че тя е силно оскъдна. Тъкмо лаконичността на текстовете, посветени на измамата, дава тласък на разработките в правната теория и предизвиква към творческо тълкуване юриспруденцията, която се натрупва след приемането на Наполеоновия кодекс¹⁴.

Тези фактори са основание да се изработи проект за изменение на ФГК, засягащ и частта му, посветена на пороците на волята. Подготвен в първото десетилетие на ХХI в. и известен като проекта Каталà, за него не е ясно дали със сигурност ще се превърне в действащо право.

Б. Преди да разгледам уредбата на ГГЗ, ще посоча подхода на Савини, който оприличава измамата на заплашването, тъй като и в двата случая се извършва неморално действие, оказало влияние на сключената сделка. Според него, необходимо условие за съществуването на всяко общество е истината и вярата в нея. От тази гледна точка Савини отграничава заплашването от измамата по следния начин. Докато първото засяга независимостта на индивида, измамата накърнява вярата в истината – едно от необходимите условия за съществуването на всяко общество.¹⁵

Подобно на разсъжденията на Савини, ГГЗ урежда заплашването и измамата в един свой основен текст. Според § 123, ал. 1 ГГЗ, който е бил мотивиран да направи волеизявление чрез измама или противоправно чрез заплашване, може да унищожи изявлението. Това е основният текст в материята.¹⁶

За разлика от ал. 1, втората алинея на § 123 ГГК урежда проблем, който е характерен само за измамата. Според нея, когато измамата е извършена от трето лице,

¹³ Вж. Bonassies, P. Op. cit., p. 146.

¹⁴ Вж. Bonassies, P. Op. cit., p. 89, 90.

¹⁵ Вж. Savigny, F. C., System des Heutigen Römischen Rechts, 1840, p. 102-115, цит. по The Civil Law System. Boston, Toronto. 1977, p. 863;

¹⁶ Той, както и другите посочени по-нататък текстове на ГГК, пресъздават българския езиков вариант според Германски граждански законник. Превод от проф. Ал. Кожухаров. С., 1974, с. 49. За сравнение, посочвам и оригиналните текстове на § 123 ГГК: „Wer zur Abgabe einer Willenserklärung durch arglistige Täuschung oder widerrechtlich durch Drohung bestimmt worden ist, kann die Erklärung anfechten.“ Алинея втора, за която иде реч по-долу, гласи: „Hat ein Dritter die Täuschung verübt, so ist eine Erklärung, die einem anderen gegenüber abzugeben war, nur dann anfechtbar, wenn dieser die Täuschung kannte oder kennen musste. Soweit ein anderer als derjenige, welchem gegenüber die Erklärung abzugeben war, aus der Erklärung unmittelbar ein Recht erworben hat, ist die Erklärung ihm gegenüber anfechtbar, wenn er die Täuschung kannte oder kennen musste.“

изявлението, което е трябвало да бъде отправено до друго лице е само тогава унищожавемо, ако това друго лице е знаело или е трябвало да знае за измамата. Доколкото друго лице, различно от това, до което изявлението е трябвало да бъде отправено, е придобило едно право непосредствено от изявлението, изявлението е спрямо него унищожавемо, ако то е знаело или е трябвало да знае за измамата.

В. Поглед към ИГК. Сравнение с нашата уредба. По-новата уредба на Италианския граждански кодекс се смята за модел, следван от нашия ЗЗД. Важни за измамата-порок са разпоредбите на чл. 1427, 1439 и 1440 ИГК. Първият, подобно на чл. 1109 ФГК, посочва триадата основания за унищожавемост. Член 1439, ал. 1 ИГК¹⁷ предвижда, че измамата е основание за унищожавемост тогава, когато заблуждението, осъществено от един от съдоговорителите е такова, че без него измамената страна не би договаряла. Следващата алинея на чл. 1439 се отклонява от подхода на ФГК и същевременно се доближава до този на ГГЗ. Тя предвижда последиците при измама от трето лице. Тогава договорът е унищожавем, ако заблуждението е било известно на съдоговорителя, извлякъл полза от съглашението. В съдържателно отношение ИГК е с доста по-тесен обхват от уредбата на § 123, ал. 2 ГГЗ – последната дава две алтернативи за своето приложение.

Най-сетне, чл. 1440 ИГК предвижда, че ако използваното заблуждение не е било определящо за получаване на съгласието на измамената страна по договора, последният е валиден, въпреки че без заблуждението би бил сключен при по-различни условия. В този случай недобросъвестният съконтрагент отговаря за вредите.

Цитираната разпоредба урежда изрично прословутото деление *dolus causam dans-dolus incidens*. То може да се долови още от словесното съдържание на ФГК, дори и да не е било изрично уредено от него. Тази черта на италианския правен режим е допирна с френската регламентация и същевременно – отличаваща го от немската.

При сравнение с нашата уредба се установява еднаквост в законодателните подходи между българската, италианската и френската уредба на измамата. Член 1109 ФГК и чл. 1427 ИГК имат своя аналог в чл. 27 ЗЗД, установяващ „листата” с основания за унищожавемост на съглашенията.

---

¹⁷ Член 1439, ал. 1 ИГК в оригинал: „Il dolo è causa di annullamento del contratto quando i raggiri usati da uno dei contraenti sono stati tali che, senza di essi, l'altra parte non avrebbe contrattato.” Давам и другите важни текстове в оригинал. За тях ще стане дума по-долу. Алинея 2 на същата разпоредба гласи: „Quando i raggiri sono stati usati da un terzo, il contratto è annullabile se essi erano noti al contraente che ne ha tratto vantaggio.” Член 1440 се занимава със случайната измама(*dolo incidente*): „Se i raggiri non sono stati tali da determinare il consenso, il contratto è valido, benché senza di essi sarebbe stato concluso a condizioni diverse; ma il contraente in mala fede risponde dei danni.”

От своя страна, чл. 29, ал. 1 и 2 ЗЗД в структурно отношение стои най-близо до чл. 1439 ИГК. Съдържанието му обаче е подобно най-вече на уредбата на § 123 ГГЗ¹⁸, като се изключат два факта: а) че последната урежда и заплашването в своята ал. 1; б) тя е насочена към недействителността на волеизявленията, както и цялата обща уредба на ГГЗ. Що се отнася до б), нашият законодател заема по-прагматична гледна точка. Той урежда в общата си част недействителността на договорите като най-често срещани сделки, по което се родее с принципите на уредбата на ФГК и ИГК. Спрямо едностранните сделки у нас се прилагат правилата за недействителността на договорите с оглед чл. 44 ЗЗД¹⁹.

Най-сетне, уредбата на чл. 1440 ИГК няма аналог у нас. По това уредбата на ЗЗД също си прилича с тази на ГГЗ, който не санкционира прословутото деление, извършено най-напред от глосаторите.

Припомням една обща черта от законите-модели за гражданското ни право. Нито ФГК, нито ГГЗ или пък ИГК при уреждането на измамата дават дефиниция на това основание за унищожаемост. Още по-малко може да се твърди, че разпоредбите на тези кодекси, посветени на измамата, боравят с точни формулировки. Това е причина за последващи разработки в теорията и развитие на практиката по проблема.²⁰

Вероятно този подход на законодателя има близост с една от идеите на Домà – юристът, който насочва вниманието си към умисъла за извършване на заблуждение и към въздействието на грешката спрямо измаменото лице. Видният френски юрист не се интересува от поведението, използвано от измамващия като средство за въвеждане в заблуждение, като признава, че са безброй начините за извършването на последното и е невъзможно законодателят да ги установи отнапред чрез някаква уредба.²¹

Подходът има отражение в по-нататъшните разработки, посветени на измамата. Така например, по-старата италианска доктрина²² дефинира измамата като умишлени заблуждаващи действия, извършени от единия от съконтрагентите, имащи пряка връзка с постигнатото съглашение. Старият ИГК, отменен с влизането в сила на сега действащия ИГК от 1942 г., изисква, подобно на ФГК, употребените хитрини да са от такъв тип, че

¹⁸ Срв. Stoichev, Kr. Bulgaria: Contracts. International Encyclopaedia of Laws. The Hague. 1999, p. 73.

¹⁹ Доста по-рестриктивен спрямо едностранните сделки е ФГК, който не предвижда уредба, подобна на чл. 44 ЗЗД. Остават текстовете, които изрично предвиждат унищожаемост поради измама в редки случаи, при конкретен вид едностранна сделка – вж. Bonassies, P. Op. cit., p. 4, 91.

²⁰ За ФГК и ГГЗ така Rieg, A. Le rôle de la volonté dans l'acte juridique en droit civil français et allemand. Paris. 1961, p. 148; за ФГК така Saporito, L. Op. Cit., p. 44.

²¹ Visintini, G. La reticenza nella formazione dei contratti. Rivista di diritto civile, 1969, N 1, p. 75, 76.

²² Вж. Trabucchi, A. Op. cit., p. 227, 228.

без тях измаменият не би договарял. Заблуждението трябва да предизвика изпадането в грешка на измаменото лице, като последната води до получаване на неговото съгласие.

4. Обобщение по особеностите на фактическия състав на измамата като порок на волята (ниво "континентални правни системи")

Тук трябва да се отбележат две съществени характеристики. Първо, погледнато в сравнителноправен план, елементите на фактическия състав на измамата-порок са едни и същи в страните с континентални правни системи²³. В тази насока съществува определена леснота при извеждането на този фактически състав, както и при разглеждането на особеностите на неговите елементи.

Тук е мястото да се отбележи и най-голямата трудност при анализа на измамата. Тя представлява и втората нейна съществена характеристика. Спецификата се крие в това, че този порок на волята съчетава в своя фактически състав юридически факти, които „отразяват“ противоположни гледни точки и интереси. Тези факти трябва да са налице у страните по договора – измаменият и измамващият^{24,25}.

Класическото виждане в доктрината²⁶ разглежда измамата като съставена от два компонента – психологически и материален. Макар че то признава наличието им само у *deceptor*, трябва да се признае съществуването им и у *deceptus*.

При измамващия компонентите съответно имат формата на умисъл за измама и на заблуждаващи действия. Психологическият компонент при измамения се състои в погрешната представа, предизвикана от измамливите действия на другата страна по договора. Този елемент повлиява върху образуването на волята на измамения, която от своя страна се явява вторият, материалният, компонент от фактическия състав на измамата-порок.

Не трябва да се забравя и връзката между първите и вторите два елемента. Тя е от типа на причинно-следствената. Всички тези изброени компоненти, взети в своята съвкупност на юридически факти, образуват фактическия състав на измамата.

---

²³ Rieg. Op. cit. pp. 148, 167; Fabre-Magnan, M., Sefton – Green, R. Defects of Consent in Contract Law – In: Hartkamp, A.S [et al] (eds.). Towards a European Civil Code. 3rd Revised and Expanded Edition. Ars Aequi Libri. Nijmegen. Kluwer Law International, 2004. p. 404.

²⁴ Поради това Probst, Th. (Op. cit., p. 73) метафорично оприличава измамата-порок на двуликкия бог Янус. Други автори, отбелязващи този двойствен характер на измамата, са напр. Trabucchi, A. Op. Cit., p. 167 ff; Rieg, A. Op. Cit., p. 161;

²⁵ Които по-нататък още ще се назовават съответно с термините *deceptus* и *deceptor*. В допълнение, за обозначане на измамващия, в литературата може да се срещне освен терминът *deceptor* и названието *decipiens*.

²⁶ Rieg, A. Op. cit., p. 148.

Кои юридически факти отсъстват от фактическия състав на грешката, сравнен с измамата като порок на волята? По принцип, от фактическия състав на първата отсъстват юридическите факти, присъщи за *deceptor* (психологическият и материалният). Основна черта на грешката е засягането на психиката на едно лице-съдоговорител. Тъкмо поради това, че не се срещат при грешката, юридическите факти, присъщи за *deceptor*, трябва да бъдат подробно разгледани тук, като елементи от фактическия състав на измамата.

В допълнение, липсата на един от юридическите факти, приписвани на *deceptor*, ще е пречка за приложението на измамата-порок. Така напр., той несъзнателно пропуска да съобщи информация, за която е имал правно задължение да извърши това, поради което другият потенциален съконтрагент придобива погрешна представа. Тогава може да се окаже приложима грешката като основание за унищожаемост.

5. Поглед към източниците на гъвкаво право и към други правни системи

А. Уредбата на източниците на гъвкаво право²⁷ е доста по-подробна, в сравнение с разпоредбата на чл. 29 ЗЗД. Сравнително лаконична сред тях източниците от типа на гъвкаво право, ала пак «по-слохоохотлива» от нашата, е уредбата на чл. 3.2.5. ПМТД (номерацията е на версията от 2010 г., докато в по-старите редакции е чл. 3.8.). Разпоредбата предвижда право на всяка от страните по договора да се откаже от него, ако го е сключила поради измамливо изявление от насрещната страна, включително използване на език или начин на поведение, или поради измамливо неразкриване на обстоятелства, които в съответствие с установената търговска практика за добросъвестно водене на преговорите последната е трябвало да разкрие.

---

²⁷ ПЕДП – Принципи на европейското договорно право (Principles of European Contract Law). Достъпни в различни езикови варианти (включително и на български език) от http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/. Освен ако не е означено друго, тук е ползван българският превод, дело на д-р Кр. Таков. ПМТД - Принципи за международните търговски договори, изработени от УНИДРОА (Principles for International Commercial Contracts), в третата им поред редакция от 2010 г. Тук са ползвани вариантите на английски, френски и български език. Първите два са достъпни от <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/main.htm>. Преводът на български език, но на първата редакция от 1994 г., може да се открие в ПМ, 1995, № 3, с. 149-164. ПОРР – Проект за обща референтна рамка, известен на английски език като Draft Common Frame of Reference и съкращението DCFR. Достъпен на <http://webh01.ua.ac.be/storme/DCFRInterim.pdf>. За особеностите му вж. Фон Бар, Въведение в ПОРР, Търговско право, 2007, № 5, 6, с. 29 – 44; както и публикацията на колектив автори, достъпна на http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/stakeholders/5-18.pdf

Подобие с чл. 3.2.5. ПМТД се открива във всяка от първите алинеи на чл. 4:107 ПЕДП, и чл. II. 7-205 ПОРР²⁸. Те предвиждат, че страната може да унищожи договора, ако е била подведена да го сключи от другата страна чрез измамливо представяне – било чрез думи или поведение, било чрез измамливо премълчаване на каквито и да са сведения, които в съответствие с добросъвестността и почтеността в оборота [или според каквото и да е преддоговорно задължение за информация] е трябвало да разкрие.

Дотук трябва да се отбележи стремежът на съставителите на източниците от типа на гъвкаво право да се “разшири” списъкът с примерно посочване на действия на *deceptor*, които могат да се квалифицират като измамливи. Освен това, анализиранияте дотук разпоредби очертават фактическия състав на измамата, вземайки предвид както състоянието на измамата, така и действията на измамващия. Оттук насетне уредбата насочва вниманието си само към психологическия компонент от измамата, присъщ за измамващия.

Вторите алинеи от сравняваните разпоредби на ПЕДП и ПОРР определят кога е измамливо едно поведение (т.е. характеристиката на психологическия компонент за измамата, присъщ на измамващия). В тази насока чл. 4:107 ПЕДП е доста по-лаконичен от чл. II. 7-205 ПОРР. Според чл. 4:107, ал. 2 ПЕДП представянето или премълчаването са измамливи, ако са целели въвеждане в заблуждение. Член II. 7-205, ал. 2 ПОРР дефинира представянето като измамливо тогава, когато е извършено със знание или убеждение, че не е вярно и е целяло да въведе в заблуждение получателя му. Според същата разпоредба, премълчаването е измамливо тогава, когато е целяло да въведе в заблуждение лицето, на когото не е предоставена информация.²⁹

Б. По съображение за пълнота, тук е мястото накратко да се направи обзор на санкционирането на измамата в други правни системи. Доста по-различен е подходът на *Common law*.

---

²⁸ Тъй като текстът на чл. II. 7-205, ал. 1 ПОРР е доста сходен, давам в скоби различията му с текста на ПЕДП.

²⁹ Все на характеристиките на психологическия компонент за измамата-порок, присъщ на измамващия, са посветени ал. 3 от чл. 4:107 ПЕДП и чл. II. 7-205 ПОРР. Тъй като текстът на чл. II. 7-205, ал. 3 ПОРР е доста сходен, давам в скоби неговия текст, когато се различава с този на ПЕДП: «При преценката, дали добросъвестността и почтеността в оборота са изисквали страната да разкрие определени сведения, се вземат предвид всички обстоятелства, включително: (а) дали страната има специални знания; (b) какво й е струвало набавянето на съответните сведения; (с) дали другата страна би могла разумно сама да си набави сведенията [срв. дали другата страна би могла разумно да си набави сведенията с други средства], както и (d) явната значимост на сведенията за другата страна».

Там спрямо подобни на измамата случаи се прилага фигурата на *fraudulent misrepresentation*, развита в рамките на института на *misrepresentation*, имащ по-широко приложно поле³⁰. За това, че *fraudulent misrepresentation* е институт, подобен (ала не и еднакъв) на измамата, свидетелства неговата насоченост. Докато при първия се акцентира върху претърпяната вреда от жертвата вследствие на *fraudulent misrepresentation*, водеща предпоставка при измамата е наличието на *animus decipiendi* и неговото по-късно доказване от заинтересования измамен³¹.

---

³⁰ Cartwright, J. Defects of Consent and Security of Contract: French and English Law Compared – In: Themes in Comparative Law. In honour of Bernard Rudden. Ed. by P. Birks and A. Pretto. Oxford University Press. 2002, pp. 161 – 162.

³¹ Продължава Saporito, L. Vizi del consenso ..., p. 88, 89.